

ובהכרח דאתי לרמו שתחלק הארץ לנקראים "אבות" ולא "מטות".

דף ק"ח ע"א

(א) **גמ'**, קשיא. כתב האור החיים (במדבר כו, נד), דיש ליישב, דאף דכל החלקים שוים, מכל מקום בהתייחס למשפחות, כיון שהיו משפחות גדולות והיו משפחות קטנות, נמצא דמשפחה גדולה נטלה חלק רב, ומשפחה קטנה נטלה חלק מועט.

(ב) **תוס' ד"ה בשלמא** (המתחיל בדף הקודם), בסוה"ד, אע"ג דלקמן דריש מהאי קרא וכו', תדע דהא פריך וכו'. כתב המחצית השקל, דאף דהרשב"ם בד"ה כולו שקיל נמי כתב כן, הכא לא ניחא ליה לפרושי כן, דהתם ניחא לגמ' לומר תירוץ יותר מרווח, אבל הכא דנשאר בקשיא הוי ליה לשנויי כן. אבל תוס' סברי דהשתא לא אסיק כלל דלשבטים אתפלג, ולא היה יכול לומר כן.

(ג) **גמ'**, בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים היינו דקא צווחן בני יוסף וכו'. כתב הרשב"ם ד"ה כולו, דלהצד דאמרין לקמן (קכב.), דארץ ישראל לשבטים איתפלג, בדין צווחו, אלא משום דמבעיא ליה התם, לא בעי לשנויי הכי. והשיטה מקובצת כתב בשם הראב"ד, דגם אי נימא דלשבטים איפלוג, היתה החלוקה לפי גודל השבט, והיינו דמקשינן אמאי קא צווחי. ועיין מה שכתבנו לקמן קכא: אות יד.

(ד) **גמ'**, משום טפלים. ביאר רבינו גרשום, משום טפלים דאית בהו טפי משאר שבטים. ועיין מה שכתבנו באות הבאה.

(ה) **רשב"ם ד"ה משום טפלים, בתוה"ד**, וגם לא היה להם אב הנכנס לארץ וכו'. הקשה התורת חיים, דבפשטות גם בשאר שבטים הו טפלים, אלא דגבי שבט יוסף היו טפלים מרובים, ואם טפלים היינו יתומים שלא היה להם מוריש ולא שקלי מידי, גם בשאר שבטים היו מקצת יתומים דלא שקלי, ואמאי אמר אביי לא הוה וכו'. ועוד, דלהאי פירוש צריך לדחוק, דהא דקאמר אביי דלא הוה חד דלא נטל, היינו חוץ משבט יוסף. ולכך כתב לפרש דלא כהרשב"ם, אלא, דכיון דהטפלים פחות מבני כ' לא נטלו בזכות עצמן אלא דירשו מאבותיהם, ממילא שבט יוסף שפרו ורבו טפי משאר שבטים, היו לכל אחד אחד מהאבות טף מרובה, ולא היה קיום בחלק שנטלו, אבל שאר שבטים שלא התרבו כל כך, הסתפקו בחלקם. וכן פירש הרש"ש, אלא, שהוסיף, דהרשב"ם לא פירש כן, משום שהבין מדברי אביי דהצווחה היתה על שהיה בהם אשר לא נטלו כלום, ואיפכא מדברי התורת חיים.

(ו) **גמ'**, דאיבעי ליה לאינוש לאיזדהורי מעינא בישא וכו'. שיטת הזוהר (בראשית עמוד יז וסח), לייחס את היזק עין הרע לכוחות עליונים רעים, שמתלבשים על אדם רע באמצעות ראיית עיניו. אבל הרלב"ג (שמות ל', יא) כתב, דכח עין הרע שיצא מעין אדם מעינו של אדם, שהטבע דוחה אותם החוצה. וכן כתבו תלמידי הר"ן (שם). והעקידה (תוריע שער ס"א עמוד מא), וכן כתב האברבנאל (שמות שם), דעין הרע הוא דבר טבעי ולא עונש שמימי. ועיין לקמן אות יא. והמכתב מאליהו (ח"ג עמוד 341, ח"ד עמוד 5) כתב, שנוק עין הרע אתי משום עונש על שמצער אחרים בהבלטת הברכה שנתברך בה יותר מהם, וגורם בכך שישקלו בשמים מחדש אם ראוי הוא לאותה ברכה. ועיין בחזון איש (ח"מ ליקוטים סימן כא לבבא בתרא דף יד).

(ז) **גמ'**, שם. כתב התוס' ר"ד בבא קמא (פג.), שיכול אדם לתת עין הרע בעצמו, יותר ממה שאחרים יתנו בו. ועיין תורת חיים בבא מציעא (מב.).

(ח) **רשב"ם ד"ה ומשני התם עצה טובה קא משמע לך**, בשביל שלמדין אנו ממה שהשיב להם יהושע וכו' להכי כתביה קרא לצווחת בני יוסף. הקשה הבן יהודיע, דלפירושו הוה ליה למימר זאת על דברי יהושע ולא אהאי קרא. ותירץ, דדייק להאי עצה טובה מהאי קרא. שאמרו אותו שלא לצורך עניינם, דכבר אמרו "ואני עם רב", והיא היתה מטרת שאלתם, ואם שם האריכו בדברים שאין בהם צורך, למה שנאן הכתוב, הלכך אמר עצה טובה קמשמע

לך, דאיבעי לאינוש לאיזדהורי מעינא בישא, ואם ידבר על רבוי בנים או עושר, בעת הזכירו הרבוי, יאמר לשון בקשה "כן ירבה וכן יפרוץ", או "ה' ישמרם", וכיוצא בכך. כמו בני יוסף, שאף שאין להם מורא מעין הרע, הקפידו לזכור דברי ברכה על עצמן, ובעת שהוכרחו לומר, "ואני עם רב", הוסיפו "אשר עד כה ברכני ה'".

דף ק"ח ע"ב

(ט) **גמ'**, אמרו ליה אנן מזרעא דיוסף דלא שלטא ביה עינא בישא. הקשה החתם סופר על התורה (בראשית פרק מט פסוק כב), וכי יהושע לא ידע, והרי הוא ראש זרע יוסף, ומבכרו מבני אפרים, והטוענים האלו היו בני מנשה כדכתב הרמב"ן (במדבר כ"ו נ"ד) ועיין בדבריו מה שתירץ.

(י) **גמ'**, דכתיב בן פורת יוסף וכו', וידגו לרוב וכו'. כתב הבן יהודיע, דהא דלא מקדמינן לקרא ד"וידגו לרוב", אף דכתיב מקמיה. משום דמקרא ד"וידגו לרוב" הוה אמינא איפכא, דאף הם בעו להתנהג כדגים שבים שמים מכסים אותם, ולהיחבא, אך לאחר דדרשינן דרשא ד"עלי עיין, אל תקרי עלי עין אלא עולי עין", אין העין חלה על בני יוסף, ודרשינן לוידגו דדמו לדגים שאין העין שולטת בהם, אבל לא מהאי טעמא.

(יא) **גמ'**, מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם. כתב התורת חיים, דלכאורה משמעות הדברים, דאין נראין. ולא נראה, שהרבה פעמים הדגים נראין, כשהן שטין במים צלולים. וכתב לבאר, דהיזק העין הרע, מחמת ניצוץ מוזיק היוצא מהעין, ומגיע לדבר הנראה אליו ונדבק בו, [וכמו שכתבנו לעיל בעמוד א' אות ו בשם הרלב"ג] ופוגע דוקא אם אין הדבר מכוסה, ומה שאינה שולטת בדגים שבים, כיון שהמים מכסין אותן.

(יב) **רשב"ם ד"ה לכולה ארעא דישראל**, לאו דוקא כולה אלא רובה. כתב המהרש"ל, דהוכרח לומר כן, דאי דוקא כולה, אם כן מרגלים ועדת קרח למה לי, הלא הן בכלל כל ישראל.

(יג) **בא"ד**, כדכתיב וילונו העם על משה לאמר מה נשתה וכו'. הקשה המהרש"ל, למאי דסלקא דעתין דהיו המתלוננים, וכי משום הכי הפסידו חלקם בארץ, הלא לא מצינו להדיא שקצף המקום עליהם. והיה יותר נכון לפרש דהיינו המתלוננים על הבשר, שאמרו "מי יתן מותנו ביד ה' בשבתינו על סיר הבשר וגו'". ולבסוף כתב, דיותר נראה לפרש, דמתלוננים של מרגלים קאמר, ואף דכתיב **כל** ישראל, לאו דוקא כולם, אלא רובם דהווי ככולם. והרש"ש פירש, שהם המתלוננים למחרת מעשה קרח, "אתם המיתם את עם ה'".

(יד) **גמ'**, מתלוננים שבעדת קרח קאמרין. פירש הרשב"ם לעיל (ק"ז): ד"ה מתלוננים, דהיינו חמשים ומאתיים איש. (עיין מה שכתבנו שם באות יב). וכתב הריטב"א, דאינו מחוור, שלא נקראו בשום מקום "מתלוננים". והביא פירוש הר"י מיגש, דהמתלוננים הם אותם שאמרו "אתם המיתם וגו'", ועדת קרח היינו המאתים וחמשים איש. ועיין בריטב"א מה שהקשה עליו, ומה שפירש בשם הרא"ה.

(טו) **גמ'**, בשלמא למ"ד וכו', וליטעמין וכו'. הקשה העליות דרבינו יונה, מאי סלקא דעתיה דרב פפא, דלמאן דאמר ליוצאי מצרים חשיב אחי דאבא, ולמאן דאמר לבאי הארץ לא חשיב. ותירץ, דקסבר, דלמאן דאמר ליוצאי מצרים, ראוי לחשוב חלק אחי דאבא, כיון שנתרבה חלקם מחמתו, אבל למאן דאמר לבאי הארץ, והחזירו בני חפר באי הארץ אצל חפר, וחפר הוריש לבניו ולבנות צלפחד. אם היה בן אחר לחפר, אין ראוי למנות אותו חלק, דאותו אחי אביהן לא הוסיף בחלקם כלום, שאלמלא הוא, היו נוטלין כל החלק הזה מכח חפר, ולא עוד אלא שנתמעט חלקם מחמתו. (ועיין שם עוד, וכן ביאר הרש"ש ועיין בדבריו). והשיב לו אביי, דאף שלא נתרבה חלקן, אפילו הכי נחשבו לחלקים חלוקים.

(טז) **רשב"ם ד"ה והעברת, בתוה"ד**, ומיהו סבירא ליה נמי להאי תנא כר'

הרמב"ן והרשב"א, איך בעי לדייק דאינה מוחזקת, הא אם כן יקשה מאי מספקא ליה. ותיצרו, דהוי מצי למימר ולטעמך, אלא דכן דרך התלמוד. ועיין תורת חיים.

(ז) גמ', ולפני הנשואים וכל העדה. כתב הרש"ש, דהעדה היינו סנהדרין. כדכתיב "ושפטו העדה".

(יא) גמ', מר סבר חולקין כבוד לתלמיד בבמקום הרב ומר סבר אין חולקין. פירש הרשב"ם ד"ה בבית המדרש, דבמה ששואלים לפני כולם בצוותא, חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב. אבל רבינו גרשום פירש איפכא, דרבי יאשיה סבר חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, במה ששואלין לתלמיד תחילה אפילו במקום הרב.

(יב) גמ', הא דפליגי ליה רביה יקרא הא דלא פליגי וכו'. ביארו התוס' בסוטה (מ:): ד"ה שמעת מינה, דאינהו פליגי, בגוונא דפליגי ובגוונא דלא פליגי, דאי פלוגתייהו בגוונא דפליגי, לפסוק בהדיא כמאן דאמר חולקין, ואי בגוונא דלא פליגי, לפסוק כמאן דאמר אין חולקין.

(יג) תוס' ד"ה אפילו קטנה, בתוה"ד, דאמר במדרש דלשם שמים נתכוין וכו'. כתב המהרש"א (בחידושי אגדות בעמוד א'), דכיון שכן, אליבא דאמת היה פטור ממיתה, דהוי ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דלא קושש לצרכו, אלא ללמד את ישראל, אלא דאין לדיין אלא מה שמעידים העדים, והם אינם יודעים כוונת הלב. ובשעורי רבי דוד פוברסקי, הקשה מדברי התרומת הדרשן (הובא במגן אברהם שיד, ה), דמי שעושה מלאכה לא לשום צורך, לא לצורך גופה ולא לצורך דבר אחר חייב. ועיין עוד שו"ת תורה לשמה (סימן קכג). וגליוני הש"ס.

(יד) גמ', אינו והאמר רב חסדא ניסת וכו', אלא מתוך שצדקניות וכו'. פירש רשב"ם ד"ה שוב וד"ה ומשני, דקושיית הגמ', דאם נתעכבו עד ארבעים שנה לא היה אדם נושאן, והן נמי לא היה להן להתעכב, ומשני, דהיו בטוחות בצדקתן שיעשה להם נס. וכתב התורת חיים, דלא משמע כן, משלא אמר מתוך שצדקניות הן היו בטוחות שיעשה להן נס. ועוד, דמאי קא מקשי, והא אין האשה מצווה על פריה ורביה. [אמנם לכאורה יש לומר דמחוייבות במצוות שבת]. והקובץ שעורים (אות שסא) הקשה, דשיטת רבא בפסחים (סד:), דאין סומכין על הנס. ואין לומר דהווי בכלל שלוחי מצוה שאינן נוזקין, דהוי כשכיח היוזקא. אמנם התורת חיים כתב, דנראה דהכי מקשה, דלא היה להן לינשא עתה לאנשים, ובני דודיהן נמי אמאי נשאו אותן כיון דלא היו יכולות ללדת. ומשני, דקודם דנישאו נעשה להן נס, שנולדו בהן סימני נערות וכו', כיוכבד, וכולן ידעו שראויות לילד. והפני שלמה כתב, דקושיית הגמ' מבני גלעד, שבאו לפני משה לדון על נחלות בנות צלפחד, אם ינשאו לשבט אחר, דיגרע נחלתן, ופשוטו של מקרא משמע בהסבת הבן, וכל שכן למאן דאמר ירושת הבעל דרבנן, והא לא היו ראויות לילד. ומשני, כהתורת חיים.

(טו) גמ', נעשה להן נס כיוכבד. כתב הרשב"ם ד"ה כיוכבד, שילדה אחר ארבעים. וכתב הרש"ש, דצריך לומר אחר שנים, דבדרך הטבע אפילו נשאת קודם כ' אינה יולדת לאחר ס'. אבל הריטב"א כתב, דלא היה הנס במה שילדה אחר ק"ל שנה, דאם כן אף לידת אהרן היתה בנס, אלא הנס היה שאחרי בלותה היתה לה עדנה. ועיין עוד בדבריו.

דף קכ ע"א

(א) גמ', מלמד שנולדו בה סימני נערות וכו'. הרמב"ן בפירושו התורה (בראשית מו, טו) הביא קושיית רבי אברהם אבן עזרא, אמאי לא הזכיר הכתוב הפלא שנעשה עמה, שהיתה בת ק"ל כשילדה את משה, ולמה הזכיר דבר שרה שהיתה בת תשעים. ותירץ הרמב"ן, וכמו שביאר בשיחות מוסר (לרבי חיים שמואלביץ מאמר כו), שכאשר בא לפני המעשה נביא או מלאך ומבשר שיהיה נס, נשמע דבר ה' נקי מכל רבב, והכל רואים בבירור את הנס ללא תערובת טבע, אך נס שלא נתבשר על ידי נביא או מלאך כמו ביוכבד,

אליעזר וכו'. וכן כתבו תוס' ד"ה ולמאן. אבל בעליות דרבינו יונה כתב, דלתנא קמא לא כתיב בקרא ד"נתן תתן" חלק אחי האב, משום שמת אחר שנכנסו לארץ.

(ז) תוס' ד"ה ולמאן דאמר לבאי הארץ, בתוה"ד, ואין לומר דנ"מ לענין חלק בכורה וכו' אמנם העליות דרבינו יונה כתב, דנפקא מינה לחלק בכורה, כיון דחלק בכורה ירשו משום דבמקום אביהן הן עומדות, ואם לאביהן לא היה חלק בארץ, אף הן לא יטלו חלקן. ועיין מה שכתבנו לעיל (קיו: אות יא).

דף קיט ע"א

(א) גמ', ביתדות אהלים. הקשה הרש"ש, אמאי לא קאמר באוהלים גופייהו. אמנם כתב, דבתוס' ד"ה מתיב רבה משמע, דגרסי "יתדות ואוהלים".

(ב) רשב"ם ד"ה ביתדות אהלים, בתוה"ד, להכי נקט יתדות אהלים וכו'. כתב הרשב"א בשם רבינו חננאל, דאגב גררא קא משמע לן דיתדות אהלים כמטלטלין דמי, דלא תימא כיון דמחובר לקרקע קרקע דמו. ותמה עליו, דאף אי הוי קרקע, יטלו בהם חלק בכורה, שהרי בעליהם מוחזקין בהם ואינם ראוי.

(ג) תוס' ד"ה מתיב רבה, וקרא על כרחך לא איירי ביתדות ואהלים אלא בחלוקה. וכן כתב הריטב"א, דקרא בחלוקת הארץ מיירי, ותמה על הרשב"ם ד"ה חבלי, דפירש, דהדיוק מלשון "חבלי".

(ד) גמ', ארץ ישראל מוחזקת היא. הקשה המהרי"ט (קדושין כו). כיון דארץ ישראל מוחזקת, אמאי הוצרך כל אחד לקנות בחזקה וכמבואר התם, ולבירור החלקים סגי בגורל ואורים ותומים, וגורל עושה קנין. וכתב, דאדרבא מכאן מוכח, דגורל לא מהני לקנין, אלא מברר החלקים, וצריך חזקה לקנין. ובשו"ת בית הלוי (ח"א סימן כא) תירץ, על פי מה שכתב בשיטה מקובצת (לעיל קיו:): בשם הראב"ד, דבחלוקה ליחידים לא היה גורל. והרבר אברהם (ח"א סימן י"ג) הקשה, דהראב"ד חזר בו (לקמן קכא): בשיטה מקובצת (שם). ועיין מה שכתבנו לקמן קכב. אות ג.

(ה) גמ', שם. הקשה הקובץ שעורים (אות שנה), הרי הארץ היתה מוחזקת גם קודם יציאת מצרים, מימי אברהם, כדלעיל (ק). ותירץ, דאף דניתנה לאברהם, מכל מקום אפשר שתתקיים הבטחת הקדוש ברוך הוא לאחר דורות הרבה, וביציאת מצרים הבטיחם שלהם נתן הארץ, ועל ידי הבטחה זו נעשו מוחזקין.

(ו) תוס' ד"ה שנאמר, ואם תאמר למה היה מסתפק היה לו לדונו בחנק דכל מיתה האמורה בתורה סתם חנק. הקשו הגור אריה (על התורה במדבר טו, לד) והבית הלוי, הא עדיין לא הוי בכלל סתם מיתה, דלא נאמרה פרשת מחלל שבת, דלא נחתמה התורה אלא בסוף מ' שנה (כמבואר בגיטין ס).

(ז) בא"ד, דהיינו מחלל שבת בפרהסיא וכו'. הקשה הגרע"א (בגליון הש"ס סנהדרין עח:), דלפי זה, לא היה ספיקו של משה רבינו אלא בפרהסיא, דהוי ככופר בעיקר, ואם כן אכתי מנא לן לדינא דמחלל שבת בצנעא בסקילה, דלמא הא דמקושש בסקילה, היינו דהקדוש ברוך הוא הסכים עם משה רבינו בסברא זו. ותירץ הקובץ שעורים (כאן אות שנו), דהקדוש ברוך הוא אמר ליה "מות יומת" דהיינו בסקילה, וקרא סתמא כתיב, בין בצנעא בין בפרהסיא. וכן תירץ הגליוני הש"ס (סנהדרין שם). וכן מבואר ברבינו בחיי (במדבר, טו, לד).

(ח) בסוה"ד, דאם כן לא ידע משה שדינו במיתה. הקשה המהרש"ל, דלמא משה נמי ידע שחייב מיתה משום הוראת שעה, אף שלא התרו בו. ותירץ, דמדאמר "מחלליה מות יומת", משמע, שידע משה שחייב מיתה בדין, ועיין עוד שם.

דף קיט ע"ב

(ט) גמ', ואי סלקא דעתך ארץ ישראל מוחזקת מאי קא מסתפקא ליה. הקשו

לא נכתב בתורה.

(ב) **גמ'**, מלמד שעשה לה מעשה לקוחין וכו', ואהרן ומרים משוררים לפני. כתב הרשב"ם ד"ה משוררין, מתוך שמחה, שהיה עתיד משה וכו'. וביאר המרומי שדה, דאף שהמחזיר גרושה אינה בשמחה, כדתנן במועד קטן (ח.), שמחזיר גרושתו במועד, כאן היה בשמחה.

(ג) **גמ'**, הושיבה באפריון. כתב הצפנת פענח (פרשת שמות), שעמדם חידש מצות נשואין, דאפריון היינו חופה, כדקתני ביבמות (קח.) וסוטה (טז.).

(ד) **רשב"ם** ד"ה ויחזור מיבעי ליה, בתוה"ד, ועכשיו החזירה מפני מרים שנתנבאה לו שעתיד בן לצאת ממנו שיושיע את ישראל כדנפקא לן (סוטה יב:) וכו'. כתב הרש"ש, דהתם (בעמוד א') מבואר, מפני שאמרה לו קשה גזירתך משל פרעה וכו'.

(ה) **רשב"ם** ד"ה במסיבה, של משתה וה"ה לנשואין. ביאר המרומי שדה, דהיינו בקיבוץ אנשים לנשואין, ואין הפירוש שהגדול ינשא קודם. ואין הראיה מבנות צלפחד אלא על אופן הישיבה. וכן כתב בהגהות הרא"מ הורוויץ. והב"ח (יורה דעה רמד, יח), תמה על לשון הטור, שכתב כלשון הרשב"ם, אמאי הוצרך לפרש דנשואין טפי משאר משתה, ופירש, דהאי נשואין היינו אם אחים או אחיות יעשו נשואין, אף שהקטן גדול מאחיו בחכמה, לא יקדימו לעשות נשואין לקטן בשנים. וכן הגיה ברשב"ם הכא "כבנות צלפחד". וכן כתב הרא"ש (קדושין, פ"א, נד.), בהעקת לשון הרשב"ם, וצויין בהגהות הב"ח שם. ולפי זה כתב המרומי שדה, דאף שבבנות צלפחד לא היתה כל אחת מופלגת בזקנה מאחותה, ואם כן היה צריך לילך בתר חכמה, צריך לומר, דלגבי נשואין היותר גדול נקרא מופלג.

(ו) **גמ'**, והוא דמפליג בחכמה והוא דמפליג בזקנה. היכא דשניהם לא מופלגין, שיטת הרשב"ם ד"ה והוא דמפליג בזקנה, דאזלינן בתר זקנה. ושיטת הריטב"א, דאזלינן בתר חכמה. ושיטת החידושי הר"ן, דהוי כאילו תרווייהו מופלגין. וכן כתב הבית יוסף (יורה דעה סוף סימן רמד) בשמו.

(ז) **רשב"ם** ד"ה והוא דמפליג בזקנה, בסוה"ד, דבשביל שהבחור חכם קצת יותר ממנו וכו'. לכאורה נראה לדייק מדבריו, דגם הזקן צריך להיות קצת חכם, וכמו שכתב הש"ך (יו"ד רמד סק"א) בשם המהרש"ל והפרישה. (ש.א.)

(ח) **רשב"ם** ד"ה שקולות היו, ולכך פעמים הקדים וכו', ולא תסייעה לר' אמי. הקשה בהגהות הגרא"מ הורוויץ, הא מ"ותהיין" נפקא. ולכך כתב לפרש, על פי שיטת הר"ן (שהובאה באות ו), דהיכא דאינן מופלגין הוי כמופלגין, ובנות צלפחד לא היו כל כך מופלגות, ורבי ישמעאל אתי למימר דלא איפלגו כל כך, ואכתי מסייע לה לר' אמי.

(ט) **גמ'**, באבות הוא אומר וכל בת יורשת נחלה. כתב הגבורת ארי (תענית ל:), דהאיסור אינו אלא לבאי הארץ ממש, אבל לבניהם אף בדור אבותם לא נאסרה הסבת נחלה. [אמנם לכאורה ברשב"ם לקמן (קכא.) ד"ה לבא, וברמב"ן (שם), מבואר, דבדור באי הארץ נאסרה הסבת נחלה אף לבניהם, וכשפסק אותו דור הותר לבניהם, וכדהוכחנו לקמן (שם) באות א.]

(י) **רשב"ם** ד"ה וכל בת וגו', ליוצאי מצרים נאמר וכו'. כתב הרש"ש, דלאו דוקא, אלא לבאי הארץ נאמר.

דף קב ע"ב

(יא) **גמ'**, מה להלן אהרן ובניו וכל ישראל וכו'. כתבו הרשב"א והריטב"א, דהוצרכנו לדרשא דשחטי חוץ נוהג בכל ישראל, לאשמועינן דאף שזר אינו ראוי לעבודה, חייב על שחטי חוץ משום דשחיטה בור כשירה. ועיין מקור ברוך (א, א.).

(יב) **גמ'**, לומר שהפרת נדרים בשלשה. כתב הר"ן (נדרים עח.), דהדיוטות היינו דוקא דכי מסברי להו מיהא סברי. אבל הבית יוסף (יורה דעה רכה, א) כתב בדעת הרמב"ם (פ"ו משבועות ה"ה), דכל ג' כשרים, וכשבשחטי חוץ

דהוי בכל ישראל. ועיין עוד בהגהות מימוניות וברדב"ז שם.

(יג) **תוס'** ד"ה שהפרת נדרים בשלשה הדיוטות, בתוה"ד, ואין בית דין שקול וכו'. כתב בשו"ת הגרע"א (קמא, עג), דבהתרת נדרים מהני ארבעה מתירים, אף דהוי בית דין שקול. והנחל יצחק (חושן משפט, ג, ד), תמה עליו מתוס' דידן.

(יד) **גמ'**, ביחיד מומחה. דעת הרמב"ם (פ"ו משבועות ה"ה), דאינו צריך להיות סמוך. אבל הרשב"א (הכא) והר"ן (בנדרים כג.) בשם הרמב"ן כתבו, שצריך להיות סמוך.

(טו) **גמ'**, שיש שאלה בהקדש. כתב הקרן אורה (נדרים עח.), דלולי הגזרה שיה סלקא דעתין דליכא שאלה, משום חומר דהקדש. ובר"ן (שם ד"ה לומר שיש שאלה בהקדש) משמע, דעיקר החידוש, שיכול להפקיע למפרע איסור שחוטי חוץ.

(טז) **רשב"ם** ד"ה שיש שאלה בהקדש, בסוה"ד, והוא הדין לכל דבר הקדש במוצא שפתיו, כגן תרומות ומעשרות וכו'. אבל המאירי בשבת (קכז:) כתב בשם יש אומרים, דלא מהני שאלה אלא לתרומה, והאיל וניטל באומד ובמחשבה, אבל מעשר דבעי הפרשה אינו יכול לישאל עליו.

(יז) **גמ'**, מבעי ליה לחכם מתיר ואין בעל מתיר בעל מפר ואין חכם מפר. ביאר הרשב"ם ד"ה חכם, דלשון התרה היינו שמתיר על ידי חרטה, אבל לשון הפרה היינו דבר שנעקר ללא טעם. והיה רמה כתב, דעיקר החילוק, דכשעוקר למפרע שייך לשון התרה, אבל כשמיפר מכאן ולהבא שייך לשון הפרה. [ולכאורה יש לבאר שטעמם שווה, דהא העקירה למפרע משום שניתר על ידי חרטה, ומכאן ולהבא, משום עצם כח ההפרה ללא טעם החרטה]

דף קכא ע"א

(א) **גמ'**, יום שהותרו שבטים לבא זה בזה. פירש הרשב"ם ד"ה לבא, שפסק אותו דור של באי הארץ וכו'. וכן כתב הריטב"א. והקשה הגבורת ארי (תענית ל:), דשמחה זו מה עושה, הא דבר זה אינו אלא לדור באי הארץ בלבד, והרי אפילו בנותיהם שנולדו להם אחר ביאת הארץ, אפילו בחיי אביהם הותר להם להנשא לשבט אחר, והדור של באי הארץ נאסר להם לעולם, ואין זה איסור שנהפך להיתר שתהיה סיבה לעשות יום טוב. ורש"י (שם) ד"ה שהותרו כתב, דעמדו והתירו זאת בט"ו באב. וביאר הגבורת ארי, דכוונתו, שבאותו יום נתחדש להם לדרוש דרוש זה, שאין נוהג האיסור אלא באותו דור. והתוס' ר"ד (הכא) כתב, דהם לא חידשו דין זה אלא שמעו כן ממשה, אלא דלא פירסמו זאת ברבים עד שנתיישבו בנחלותיהן, כדי שלא יזלזלו בכך. אבל הריטב"א כתב, דמלשון "יום שהותרו" משמע כפשוטו, שבו ביום הותרו, וכפירוש הרשב"ם. [ועל קושיית הגבורת ארי, אם נבאר דברי הרשב"ם שכתב, "והשתא מיהא אם נשתירו עדיין בני אדם שהיו באותו הדור אכתי באיסוריהו קיימי אבל שאר בני אדם שהיו באותו הדור מותרין", שכוונתו, שדוקא מתי שעבר דור באי הארץ, הותר לאנשים שלא מאותו הדור לינשא לשבט אחר, אבל כל זמן שדור באי הארץ היה קיים, נאסרה הסבת הנחלה, אף לבניהם. ולכאורה יש לדיין כן גם מהא דהרמב"ן (שהובא באות הבאה) הקשה כקושיית הגבורת ארי אגמ' דלהלן ולא על הגמ' דידן. (ש.א.) אמנם יש לפקפק אם כוונת הרשב"ם לכך, דאולי כוונתו, דאם אחד מדור באי הארץ נשאר, אף שכבר רובם תמו, לֹא אסור היה להסב, אבל לבניהם הותר מיד, אף שהיו קיימים].

(ב) **גמ'**, יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל. הקשה הרמב"ן, דהבנים מעולם שרי, ואבות קאי באיסור לעולם. ולכך כתב, דעד דכלה אותו דור היה אסור לכולם, דלשון בני אדם דכולן כהדדי מתנו. ועיין באות הבאה.

(ג) **גמ'**, שם. כתב הריטב"א, דמוכח, דאם באמת השבועה היתה אף על בניהם, היו נאסרים, והיינו משום שיש כח לשבועת הציבור, לעשות חרם

אפילו על הדורות העתידים.

(ד) תוס' ד"ה יום שכלו, בתוה"ד ולפי שהיו אבלים וכו'. כתב הקובץ שעורים (אות שסח), שהוא חידוש גדול, דהרי ז' ימי אבילות אינו אלא מדרבנן, וכבר נהגו בזה בדור המדבר. אמנם בירושלמי (כתובות פ"א ה"א) קתני, דהוא תקנת משה רבינו, וכן כתב הרמב"ם (פ"א מאבל ה"א). ועיין רשב"ם (לקמן עמוד ב') ד"ה קפלו.

(ה) בא"ד, למה נתעכב הדיבור שנה ויותר שלא חזר. כתב המהרש"א דשנה ויותר, היינו מתשעה באב של שנת ל"ט עד ט"ו באב של שנת מ'. וליכא למימר דבשנת ל"ט שפיר היה מתעכב על כל פנים עד ט"ו באב, משום אבילות, דאם כן הוה מתפרש כפשטיה, דגם בשנת מ' מתו, וכשיטת התוס'.

(ו) בא"ד, ועוד ט"ו אלף ופרוטרוט וכו'. ביארו המהרש"ל והמהרש"א, דכיון שבשנה ראשונה ושניה ליציאתם לא מתו, ובשנה השניה נמי לא מתו אלא מוציאי הדיבה, וכיון דלשיטת הרשב"ם גם בשנה המ' לא מתו, הרי לא מתו אלא ל"ז שנה, ואם כן החשבון הוא לכל שנה ושנה מת"ר אלף וח' אלפים, ט"ז אלפים ופרוטרוט.

(ז) בא"ד, ועוד למאן דאמר בירושלמי במועד קטן שכולן בני ששים מתו חידוש גדול הוא זה שצריך לומר וכו'. המהרש"א (בחדושי אגדות), הביא בשם ספר יפה מראה (על תענית) שתיירץ, שלא מתו כולן רק בני ששים בצמצום ולא יותר, דאם כן כבר ידעו כל שנה מי ימות, ולמה נכנסו גם אחרים עמהם בקבורה, ובהכרח שהיו רבים שמלאו ימיהם לששים שנה, ולא מתו כולם בגיל ששים, רק ט"ו אלף ופרוטרוט בכל שנה.

(ח) בא"ד, בתוה"ד, ועוד מה שמחה היא שקדמו למות מאשתקד וכו'. ביאר המהרש"א, דודאי ידעו שלא ימותו רק הת"ר אלף שהיו ביניהם בשעת הגזירה, אלא שלא ידעו בשנת הארבעים שכבר תמו כולם בשנת ל"ט, וסבורים היו שנשארו עוד ט"ו אלף ופרוטרוט, והיו עצבים שימותו עוד בשנת המ', וכשראו שלא מתו שמחו, ומדוע שמחו, הא מוטב היה שימותו השתא משמתו אשתקד והפסידו שנת חיים.

דף קכא ע"ב

(ט) רשב"ם ד"ה לא היה, בתוה"ד, אבל אם הוצרכו וכו', היה מדבר על ידי מלאך או באורים ותומים. הגבורת ארי (תענית ל:) כתב, דחלילה לומר כן. ורש"י (שם) ד"ה לא פירש, דלא היה ביחוד ובחיבה. והביא, שיש אומרים דלא היה פה אל פה, אלא בחזיון לילה, וכתב על זה, גמגום.

(י) גמ', יום שביטל הושע בן אלה פרוזדאות וכו'. הקשה המהרש"א (בחדושי אגדות), דמאי שמחה איכא, הא כתוצאה מכך נענשו ישראל שגלו, כדאיתא בגיטין (פח.). כיון דאף שבטלו לא עלו לרגל.

(יא) גמ', יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה. פירש רשב"ם ד"ה מניסן, דהיו שמחים, לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כל כך. וביאר הנמוקי יוסף (גג: מדפי הרי"ף), דמנהג לשמוח בענין מצוה עד שכשהשלימה עושין שמחה ומשתה ויום טוב. ועיין בים של שלמה (בבא קמא סימן לו), דסיום הספר הוא סעודת מצוה, ואין לך מצוה גדולה מזו, והביא בשם הרי"ן דמנהג ישראל לשמוח ולעשות יום טוב בהשלמת המצוה, ואפילו מי שלא סיים אותה מסכתא מצוה רבא שישמח עם המסיים וישתתף עימו. ועיין עוד בביאור הגר"א (יור"ד רמו, עו). אבל רבינו גרשום פירש, דהשמחה היתה על כך שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה. נוכדמוכח מהמשך הגמ', דאמרינן מכאן ואילך דמוסיף יוסיף. דהיינו ששמחו על קבלת כלים חדשים ללמוד תורה].

(יב) גמ', כיון שהגיע חמשה עשר באב תשש כחה של חמה. הקשה הקובץ שיעורים (שסט), איך תלוי כח החמה בחדשי הלבנה. וכתב, דשמא יש לומר, דרוב הפעמים הוא בט"ו באב, וקבעו זמן שוה לכל השנים על פי הרוב.

(יג) גמ', מכאן ואילך דמוסיף וכו'. כתב המהרש"א (בחדושי אגדות), דתלה

זה בענין עצי המערכה דלעיל, שהוא משום שתשש כח החמה, שמתחלת באב לילך בשיפולי הרקיע והיום מקצר והולך, ועל כן צריך להוסיף מן הלילה מה שמארכת על היום, למלא בלמודו בלילה מה שיחסר לו מהיום.

(יד) גמ', לשבטים איפלוג. פירש הרשב"ם ד"ה לשבטים, שנתחלקה לשנים עשר חלקים שוין. וכן כתב הרמב"ן בפירושו התורה (בראשית מח, ו. ובמדבר כו, נד). אבל רש"י בפירושו התורה (שם) ובשיטה מקובצת בשם הראב"ד (לעיל קיז). כתבו, שלשבת שהיה מרובה באוכלוסים נתנו חלק רב, ולזה שאנשיו מועטין נטלו חלק קטן, שנאמר (שם) "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו". נמה שאין כן לרשב"ם, דקאי על המשפחות שבתוך השבט. וכדפירש לעיל (קית). ד"ה אלא למאן]. והא דקתני הכא דלשבטים איפלוג, פירש הרא"ם (שם), דהיינו שלא חלקו חלקים שוים לפי מספר כל ישראל, אלא חלקו ל"ב חלקים שאינם שוים, לפי ריבוי ומיעוט השבטים, עיין עוד שם. ובשיטה מקובצת בשם הראב"ד (הכא) פירש, דכוונת הגמ', שחלוקת היחידים בתוך השבט עצמו, לא היתה על פי אורים ותומים. ועיין עוד בראב"ד שם. ועיין מה שכתבנו לקמן קכב. אות ג.

דף קכב ע"א

(א) רשב"ם ד"ה ועוד תניא כו', בתוה"ד, דאי משום לוי דנקיט נחלה כשאר שבטים וכו'. עיין מה שכתבנו להלן אות ו.

(ב) בא"ד, שם. תמהו המנחת חינוך (תח, ב) והקובץ שעורים (שע), איך יתירו לעתיד לבוא הלאו ד"לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ובשיעורי רבי דוד פוברסקי תירץ, דגדר האיסור הוא ליטול מה שלא שייך להם, אבל לעתיד לבוא דיהיה שייך להם אין איסור.

(ג) גמ', ולא נתחלקה אלא בגורל וכו', הא כיצד וכו'. כתב בשיטה מקובצת בשם הראב"ד (לעיל קכא:), דאף חלוקת היחידים היתה על פי הגורל, כדכתיב (במדבר לג, נד), "והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם", אבל לא היתה באורים ותומים. וכן שיטת היר רמה (יג). אות קסב ד"ה נקוט, והרמב"ן (במדבר שם). אבל בתוס' בכורות (נב:), ד"ה אמר רבי אסי משמע, שאף חלוקת היחידים היתה באורים ותומים. ועיין שו"ת דבר אברהם (סימן י'), שנסתפק בשיטת תוס' שם, והאריך בנידון זה.

(ד) רשב"ם ד"ה וקלפי, ארגז שמונחים בו י"ב פתקים וכו'. כתב הרש"ש, דלכאורה לאו דוקא, דהרי כבר נטלו ראובן וגד וחצי שבט המנשה. עיין שם.

(ה) גמ', חלוקה של עולם הבא. היר רמה כתב, דהיינו ימות המשיח. אבל המהרש"א (בחדושי אגדות) כתב, דקאי על עולם הבא.

(ו) גמ', שער לוי אחד. שיטת הרשב"ם לעיל ד"ה ועוד תניא, ותוס' ד"ה ואידך, דכתיב הכא, דלעתיד לבוא שבט לוי יטלו נחלה, וכן שיטת הסמ"ג (רע"ו), הובא במשנה למלך (פ"ג משמיטה ה"י). ובחידושי הרי"ן תמה, מדכתיב התם ביחזקאל (מו, יג ומיחזקאל מה, ה - ו) דמנשה ואפרים הוי ב' חלקים, ודלא כמו שכתבו הרשב"ם ותוס' (וכן הקשו המהרש"א והרש"ש אתוס' ד"ה ואידך). ולכך פירש, דלא קאי אחלוקת הארץ, אלא לומר שיהיה בירושלים י"ב שערים כנגד שבטי ישראל.

(ז) גמ', לקרובה ורחוקה. הקשה בשו"ת חתם סופר (או"ח ח"א סימן כט), דאותם שנטלו ברחוקה היה להם שכר פסיעות, וכדאיתא בסוטה (כב). ובבא מציעא (קז). לגבי בית הכנסת. ולכך פירש, שהיו מעלים בדמים מפני כבוד המקום כמו שמחלקים ומעלים בדמים במקומות המכובדים יותר בבית הכנסת, כך הקרוב לירושלים חשוב מקומו יותר, ולא מפני ערך טורח הדרך בעליה לרגל, אלא מפני עצם המקום המכובד. ועיין בגליוני הש"ס, חילק בין עליה לרגל להליכה לבית הכנסת.

(ח) רשב"ם ד"ה לקרובה ורחוקה, בתוה"ד, ורבי יהודה מילתא באפי נפשה קאמר וכו', אי נמי וכו'. נלפירוש קמא הא דביהודה שוה יותר אין הפירוש כפירוש בתרא בגלל שקרובה לירושלים, דאם כן היה מעלה רק בכספים,

ברכת הקשת שניתן לישמעאל. או שיהיה מלת בקשתי לפי הדרש ממש מלשון בקשה וב' בקשתי במקום שנים כמו בבקשתי. אבל רש"י בפירוש התורה (בראשית מח, כב), פירש בחרבי ובקשתי היא חכמתו ותפלתו כו', ותמה המהרש"א למה לקח לו דרך אחרת והניח דברי התלמוד והמדרש. והמשך חכמה ובחידושי הגר"ז הלוי על התורה (שם) ביארו, דחרב בעצמו הוא דבר חד ובנגיעה בה חותך והורג, אבל קשת החצים בעצמם אין להם כל הכח להזיק וכשהן סמוכין אינן חדין שיזיקו, ורק על ידי הכח שבמרצתן בחזקה הן מזיקין. והנה מלבד התפלה שקבעו אנשי כנסת הגדולה תפלת י"ח, איכא נמי להתפלה שכל אחד ואחד מבקש על צרכיו מה שצריך, ותפלת היחיד איתא (לעיל קטז). כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, והיינו דרך חכם תפילתו נשמעת על תפלה פרטית, ולא כל אחד שייבקש יענה. וזהו דאמר "בחרבי" – בצלותי, דצלותי הוא התפלה הקבועה כמו י"ח, דדומה לחרב שהתפלה בעצמה יש לה כח לפעול על תכליתה ואינה תלויה בגברא שמתפלל, כמו חרב שבעצמה היא מזיקה. "ובקשתי" הוא בבעותי, היינו בקשה, והוא כמו ויבקש עליו רחמים, דפירושו בקשה תפלה פרטית של יחיד, וכמו קשת שרק הכח של מי שמותחה הורקה בזה הקשת מזיק כמו בקשה רק אם המתפלל גדול הוא תפילתו נשמעת.

ג) רשב"ם ד"ה זו תפלה, בסוה"ד, ושזכה לקנות הבכורה מעשיו בתפלתו. הקשה הרש"ש, מאי שייכא בכורת עשיו לכאן. ותירץ על פי פירוש רש"י בפירוש התורה (בראשית לו, ז), דהביא מהמדרש, שאמר עשיו אין חלק לא במתנה וכו', וקאי על הארץ בכללה אשר נתן בה ליוסף חלק בכורה, והיינו שבגלל שקנה הבכורה זכה בארץ.

ד) בא"ד, שם. כתב העץ יוסף (בעין יעקב), דמה שלקח הבכורה בלחם ונויד עדשים, היה לסתום פי עשיו, אבל עיקר תוקף הקנין היה מה שה' הסכים בזה.

ה) גמ', עליך אמר קרא אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. ביאר הרשב"ם ד"ה כראובן ושמעון, כנגד שני שבטים וכדאמרן לשבטים איתפלג. והקשה הרש"ש, דאם כן מאי מספקא ליה לעיל (קכא:), אי לשבטים איפלוג או דלמא לקרקף גברא איפלוג. ועיין בשיטה מקובצת דכתב בשם הראב"ד, דמכאן אין ראייה, דאפשר דנפקא מינה לגבי דגלים, ושיהיה שני גורלות ונשיאים.

ו) גמ', משל למה הדבר דומה וכו'. כתב המהרש"א (בחדושי אגדות), דמהכא מוכח, דלא נתנה הבכורה ליוסף עד אחר שכלכלם במצרים. והקשה, מדאיתא בברכות (ז:), ראו מה בן בני לבן חמי וכו', אף על גב דעל כרחך שקליה לבכורתיה מיניה וכו', לא אקני ביה דכתיב "וישמע ראובן ויצליהו", ומוכח, דקודם מכירת יוסף נתן לו הבכורה שנטלה מראובן. וכתב, דלמסקנא דהכא ניחא.

ז) גמ', דכתיב ומן הבהמה אשר איננה טהורה וכו'. כתב המהרש"א (בחדושי אגדות), דמקרא דלעיל מיניה "מן הבהמה אשר לא טהורה וגו'", הו"מ מצי לאתווי, אלא דניחא ליה לאתווי מהאי קרא דעיקם ביה טפי, דהתם לא עיקם אלא ה' אותיות והכא ח'.

ח) גמ', שמתנותיה ארוכות. כתב העין יעקב, דלפי זה "עיני" לאה, היינו שנתנה עיניה במתנות אלו להתפלל עליהם.

ט) גמ', אילימא שנואה ממש וכו'. הקשה הראב"ד (בעלי הנפש שער הקדושה עמוד קכא ד"ה בני נדוי), דאם כן יש מן השבטים שהן בני תמורה שהרי יעקב אבינו נתכוין לרחל, ונודמנה לו לאה. ותירץ, דעדיין לא נתנה תורה ולא נאסרו בדקדוקי מצות. אי נמי, אפשר שלא נתעברה בלילה ההוא. אלא אי קשיא הא קשיא, מאחר שהוא שוגג והוא סבור שהיא היא המתכוין אליה למה נקרא מורד ופושע, אלא מחוורתא כלישנא קמא. והמהרש"א (בחדושי אגדות), הוסיף להקשות דאיך אפשר לומר דעבר יעקב אלאו ד"לא תשנא" וכו'. ותירץ, דמעיקרא קודם שראה יעקב שנפקדה בביאה ראשונה

ובשיטת תנא קמא, אלא דכך הוה, דהוה משובח יותר. ועיין יעב"ץ בריש העמוד]. אבל רבינו גרשום כתב, דרבי יהודה אתא לפלוגי אתנא קמא, וסבירא ליה דבקרע העלוה, ולכך בגליל דהוה רחוק מירושלים נטלו יותר, והיינו דאמרינן כתנאי.

ט) בא"ד, בתוה"ד, וצריך להעלות כספין שוה ד' סאין לסאה שבגליל. כתב הרש"ש, דלאו דוקא, דאינו נצרך לתת אלא בעד חציים, דשוה ב' סאים.

דף קכב ע"ב

י) גמ', דכתיב ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה. הקשה המהרש"א בשם אביו, למה אינו מוכיח שנתנה לכלב על פי ה' מדכתיב ביהושע (טו), ולכלב בן יפונה נתן חלק בתוך בני יהודה על פי ה' וכו'.

יא) מתני', והבנות נזונות מנכסי האב ואינן נזונות מנכסי האם. כתב הריטב"א בשם רבו, דכוונת המשנה בין אפרנסה דמלבושין ובין אפרנסה דנשואין, דהוי רק מנכסי האב ולא מנכסי המת. אבל היר רמ"ה כתב, דמדקתני נזונות, משמע דפרנסת נשואין הוי אף מנכסי האם.

יב) רשב"ם ד"ה והבנות נזונות כו', בנכסים מועטים וכו'. הקשה המהר"ם, דאפשר לאוקמי אף בנכסים מרובין, שאין הבנים נוטלין משום מזונות אלא אחר שהבנות נוטלות מזונות, אלא נוטלין מדין ירושה. ותירץ הרש"ש, דכוונת מתניתין לאשמועינן, דלגבי מזונות, בת עדיפא מבן, והיינו דווקא בנכסין מועטין.

יג) גמ', הא נמי תנינא בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים. ביאר הרשב"ם ד"ה הא נמי תנינא, דהוי ראוי אם מת צלפחד בחיי חפר. אבל רבינו גרשום פירש, דאכתי חפר לא היה מוחזק בהני נכסים.

יד) רשב"ם ד"ה אלא אמר רב פפא, בסוה"ד, ומההיא מתני' דלקמן לרב פפא מינה אכתי לא הוה מסיק אדעתיה וכן כולם. כתב הכוס ישועות, דיש לומר שכל א' מאמוראים אלו ידע הפירוש של מר בר אשי דלהלן, אלא דסברי דמהא דמתניתין איירא בסתם ולא פירשה לומר בנחלת האם, שמע מינה דאף בנחלת אב מיירי, ואשמועינן נמי מידי גבי נחלת האב, אלא שהמקשה טעה וסבר שמפרשו רק בנחלת האב, לכך הקשה לכל אחד "ועוד מאי אלא". טו) גמ', סתם ואחר כך מחלוקת היא וכו'. כתב הרשב"ם ד"ה ופרכינן, דאפילו אם תאמר שהרבה יש סתם ואחר כך מחלוקת לכן מקשי ועוד וכו'. והמהר"ם תמה, דאכתי צריך ביאור מאי קמקשי. והריטב"א פירש, דפריך, אמאי קיימא לן כרבי יוחנן בן ברוקה, הא הוי סתם ואחר כך מחלוקת, ואין הלכה כסתם. וכן ביאר במרומי שדה, וכתב, דלפי זה צריך לומר, דאין הפירוש דאין הכרח לפסוק כסתם, אלא הפירוש, דודאי דאין הלכה כסתם. וכן דייק בתוסי' ישנים כריתות (יא:): ד"ה דבר זה.

טז) גמ', או אינו אלא פי שנים בכל הנכסים. הקשה הדבר אברהם (א, כז), הא דרשינן לקמן (קכז), דטומטום שנקרע אינו ממעט חלק בכורה, ואי נוטל שנים בכל הנכסים ליכא נפקא מינה למידי. ותירץ, דאיכא נפקא מינה היכא דליכא אלא בכור וטומטום, דאי טומטום אינו ממעט חלק בכורה, הבכור הוא בן יחיד, ואינו נוטל חלק בכורה, ויחלקו בשוה. אלא, דהביא מהפתחי תשובה (רפא, ז), דאיכא פלוגתא אי לבכור שאין אח אחריו, איכא דין בכור.

דף קכג ע"א

א) גמ', תלמוד לומר והיה ביום הנחילו את בנינו וכו'. כתב הרשב"ם ד"ה והיה ביום הנחילו, דקרא יתירה הוא. והקשה הרש"ש, דלעיל (קיג:) דריש מהאי קרא, "ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה".

ב) גמ', חרבי זו תפלה. ביאר המהר"ל (בחדושי אגדות), על פי המדרש, שהגזירה שה' גזר נמשלה לחרב, ותפילת הצדיקים מבטלת וקורעת הגזירה, וכל שכן שנמשלת לחרב. והמהרש"א (בחדושי אגדות) ביאר, דהתפלה תועיל ליעקב במקום ברכת החרב שניתן לעשו, והבקשה תועיל לו במקום

רמה. והריטב"א, הביא שני הפירושים.

טו) **תוס' ד"ה היתה, בתוה"ד**, והא דלא נקט חכורה ושכורה היתומין וכו'. ביארו העלויות **דרבינו יונה והשיטה מקובצת** בשם **תוס' הרא"ש**, דאי החכירה והשכירה היתומים, הוי שבח ששבחו יתומים, שאין הבכור נוטל בו פי שנים.

טז) **בא"ד**, שם. כתב **המהר"ם**, דיש מפרשים כוונת התוס', דבגוונא שהחכירה והשכירה היתומים, נוטל פי שנים אף אליבא דרבנן. אבל כתב לחלוק עליהם, דהוי רק אליבא דרבי, ועיין עוד בדבריו.

יז) **גמ', או שהיתה רועה באפר וילדה בכור נוטל פי שנים**. כתב **התוס' רי"ד**, דדוקא בנתעברה בחיי האב שקיל פי שנים, אבל כשנתעברה לאחר מות האב, מודה רבי דאין הבכור נוטל בה פי שנים, דהוי ראוי. וכן כתב **הריטב"א** בשם יש אומרים, דבעינן שיהיה העובר ניכר. אבל הוא ידידה כתב, דאפילו הניחה ריקנית ונתעברה וילדה, דשבחא דממילא הוא וגופה אשבח ונוטל בה הבכור פי שנים. ובדעת רבנן כתב, דאפילו הניחה מעוברת והוכר עוברת, אין בכור נוטל פי שנים, דכיון דלא יצא לאויר העולם, חשיב כחפירה והווי שבילי, שלופפי והווי תמרי. ובשם רבו כתב, דאם הוכר העובר, מודים חכמים דהווי ליה כדיקלא ואלים. וכן כתב **הקצות החושן** (סימן רע"ח סק"ג) בדעת **הרמב"ם** (פ"ג מנחלות ה"ב).

יח) **גמ', ואי דלא אתי לידי אבוהון ראוי הוא וכו'**, הקשה **הרי"י מיגש**, דאפילו ראוי לא הוי, דלא אתי לידי אבוהון, ופשיטא דלא שייך בזה ירושה כלל, דזכו בהם מכח עצמם. ולכך כתב, דהגירסא הנכונה היא, אי דלא אתי לידי דאבוהון אמאי. ובעלויות **דרבינו יונה** ביאר, דמייירי כשהבעלים הבטיחו לתת לכהן, דאף דחייבים לתתם משום מחוסר אמנה, ומחמת כן נתנם ליורשים, דמכל מקום הוי ראוי. ועוד כתב, דאפשר דהווי ידע המקשה, דאיכא לאוקמי במכירי כהונה, ומכל מקום ראוי הוא, כיון דלא אישתחט בחיי אביהם. ופרקינן, הכא במכירי כהונה, ודאישתחט בחיי אביהן, ואגב דאצטרין לאוקמה בדאישתחט בחיי אביהן, מפרש לה לכולה מילתא, אף על גב דמעיקרא נמי מתוקמא לן הכי. [ועיין כעין זה בתוס' לקמן (קמב). ד"ה נוהל].

יט) **גמ', הכא במכירי כהונה עסקינן**. ביאר **הרשב"ם** ד"ה **ה"ג במכירי כהונה**, דמוכין לו זיכוי גמור במתנות בהמותיהן מיד כשנשחטו. וביאר **הרש"ש**, דהיינו בלבם. והאילת השחר כתב, דהכהן מוכה להן המתנות על ידי חצירו, וכשיטתו **ברשב"ם לעיל** (פה). ד"ה **עד שיקבל עליו**, שהמוכר מקנה ללוקח על ידי שמשאיל לו מקום. ועיין באות הבאה.

כ) **תוס' ד"ה הכא, בתוה"ד**, והיינו טעמא שזוהו מתנה מועטת. כתב **הקצות החושן** (סימן רע"ח סקט"ו), דמבואר כאן, דאף דלא זכה בה כלל, שייך ביה ירושת בכורה, דמכל מקום חשיב האב למוחזק. ולפי זה כתב, דכל שכן בנשבע לחבירו שיתן לו ומת, דהבכור נוטל בה פי שנים. והקובץ **שעורים** (אות שעד) כתב בדעת תוס', דחל קנין לכהן על ידי הגמירות דעת, וכוונת תוס', דעל ידי שאסור לחזור בו איכא גמירות דעת, וכשלא חזר בו זכה למפרע. והתוס' **כתובות** (קב). ד"ה **אליבא** כתבו, שיש דברים הנקנים באמירה, והוכיחו ממתנה מועטת, שקנה קודם שבא לידו. ולא כמו שכתבו הכא, דזה גופא הוי מדין מתנה מועטת. ובעלויות **דרבינו יונה** כתב, דהוי תקנת חכמים, דעשו אינו זוכה כזוכה. ורש"י **בגיטין** (ל). ד"ה **במכירי כהונה** פירש, דכיון דרגיל ליתן מתנותיו לכהן זה, אסחו שאר כהנים דעתייהו, וכמאן דמטו לידיה דמי. וביאר **הפרי יצחק** (ח"א סימן מט), דהמתנות כהונה הוי ממון השבט, וכששאר הכהנים מסיחים דעתם, ממילא שלו הוא. וכתב, דגם רש"י צריך, למה שכתבו התוס', דמשום מתנה מועטת אסור לחזור בו, וכיון שכן שאר כהנים מסיחים דעתם. ובאחיעזר (ח"ב סימן מב - ג) כתב, דרש"י קאי, למאן דאמר טובת הנאה ממון, ואם תפס הכהן מוציאם מידו, ולכך מסחי שאר כהנים דעתייהו, מה שאין כן למאן דאמר טובת הנאה אינה ממון, אין הכהנים מסחי דעתייהו, כיון דמהני תפיסתם.

וראי היה שונאה והווי בדעתו לגרשה, אבל אחר שנפקדה בביאה ראשונה שניכר הריונה שוב לא היה שונאה. אלא דבהאי קרא לא בעי תלמודא לפרש הכי משום הך קושיא, דלא דיבר הכתוב בגנות הצדיקים וזה גנות הוא לה שיעקב שונאה טרם שראה בה שנפקדה, ועל כן דרשו בו שהווי שנואין מעשיה כו'. והבית יוסף (סימן רמ) ביאר עוד, שהיא ראתה את עצמה שונאה, על שלא אהבה אהבה יתירה כרחל, ומכל מקום לא היתה שונאה. ועיין **בברכי יוסף** (אורח חיים סימן רמ) ובשוריי **ברכה** שם מה שתמה ודן באריכות בדברי הראב"ד. ובשורת **רב פעלים** (חלק ג אורח חיים סימן י) תירץ קושיית הראב"ד, במה שביאר, דצדיקים גמורים כיעקב, בשעת התשמיש אין להם תאוה גשמית, ואף שהגוף טבעו מתאוה, הם דוחים מדעתם כונת ההנאה הגשמית הגופניית, ומתכוונים לתאוה רוחנית נפשית, וחושבים בכונת עמוקות ביחוד הספירות ושמות הקודש בווג המידות למעלה, ואין מרגישים במעשה ואין מחשבים ומציירים בדעתם בעת דבקותם גופא בגופא את האשה שלהם שהם משמשים עמה, וכאלו אותה שעה אינו משמש עם אשה, וכמו עונג שבת, דאף שהגוף מתענג באכילה ושתיה, הצדיקים מצמצמים כונתם במצוה בלבד, לקיים מצות "או תתענג על ה'". ולכן לא שייך בהו ענין בני תמורה.

י) **תוס' ד"ה תיומה היתה עם בנימין**, ובעלמא אמרינן תיומה היתה עם כל השבטים. כתב **המהרש"א** (בחדושי אגדות), דכוונתם דלפי אותו דרש לא פריך מידי, דאימא דכולן מתו קודם שבאו למצרים חוץ מאחת מהן, והיא השלימה המנין של שבעים.

דף קכג ע"ב

יא) **גמ', מאי שנא כי אתיליד יוסף**. כתב **המהרש"א** (בחדושי אגדות), דאף על גב דקושטא דמלתא דאז תמו י"ד השנים שעבד בנשיו. מכל מקום לא הוי ליה להזכיר הכא לידת יוסף, אי לאו שהיא היתה הסיבה שאמר יעקב ללבן "שלחני וגו'".

יב) **גמ', ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף וכו' ובית יוסף להבה ובית עשו לקש וגו'**. הקשה **הרי"ף** (בעין יעקב) כיון שבית יעקב אש למה הוצרכו ללהבה, שיש באש כדי לשרוף את הקש. וכתב, דאפשר לומר, שלא נמשל יעקב לאש אלא בזמן שזרעו עוסקין בתורה שהיא אש, ולכך הוצרכו ללהבת יוסף לשרוף. ובספר תורת אהרון על התורה **מהגה"ח ר' אהרון קרול זצ"ל** ביאר, דרבקה אמרה ליעקב שישב אצל לבן עד "שוב חמת אחיך" ואז תשלח לקחתו משם, ולכך צריך היה ללהבה שתחמם אשו של יוסף הקדושה, את האש זרה של עשו להכניס בלבו הקדושה, וכך הווי שהתמלא העולם קדושה והשפיע על עשיו מרחוק, והוא בבחינת להבה, המשפיעה מרחוק, כמדוייק לשון **רש"י בפירוש התורה**. וכיון שראתה רבקה ששב, שלחה לקחתו כמו שהבטיחה לו. והביא **מסדר הדורות** (א) השלישי ב"א קצט), שכתב בשם **ספר הישר** שבאמת מיד שנולד יוסף שלחה את דבורה להביא את יעקב. רק הוא לא הלך, ודבורה נשארה עד ששב יעקב, כששוב התעוררה שנאת עשיו. ודלא כמו שהביא **המהרש"א** בסוף פ"א דמגילה בשם ר"י מפריו ששלחה דבורה להחזירו מיד כשיצא מבית מדרשו של שם ועבר. שדבריו צ"ע ע"י שם בעין יעקב.

יג) **גמ', הניח להן אביהן פרה מוכחרת ומושכרת ביד אחרים**. כתב **הרשב"ם לקמן** (קכד). ד"ה אף, דהשבח הוי הדמי שכירות, וכן כתב **התוס' רי"ד** בשמו. וכן שיטת **תוס' לקמן** (קכד). ד"ה אף. אבל **הריטב"א** (הכא) כתב, דהא דקתני בסיפא "וילדה", קאי נמי על הרישא, והוא השבח. וכן הוכיח, מדמדמי להלן, רואה באפר להיתה מוכחרת.

יד) **רשב"ם ד"ה מוכחרת, למחצית שכו**. הקשה **הרש"ש**, דבכל מקום מבואר דחכירה הוא דבר קצוב, וההבדל בין חכירות לשכירות, דשכירות הוי תשלום במעות, וחכירות הוי תשלום קצוב מהשבח, ואמנם כן פירש היד

דהא נכסי עצמן הן. והרשב"א כתב, דיש ליישב גירסת הגמ', דהמקשה נמי ידע הא דמסיק בסמוך דמיירי במכירי כהונה, והכי קאמר, אי דלא אתא לידא דאבוהון ואפילו במכירי כהונה, וזה נותן להם מחמת הכרת אביהן, מכל מקום, כל שלא הורמו הוי ראוי, ומשני דקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. וכן ביאר רבינו יונה, אלא דכתב, דסלקא דעתך דמקשה דהוה ראוי, כיון דלא אישתחית בחיי אביהן, ומשני דאישתחית בחיי אביהן.

כז) גמ', הכא במכירי כהונה עסקינן. הקשה המהר"ם, למה לה לגמ' לאוקמי במכירי כהונה, לוקמיה כגון דאתי בטבליהו עד שלא הורמו, דהשתא לא קשה פשיטא, דאשמועינן דמתנות שלא הורמו כהורמו דמי. [וביותר קשה על דברי הרשב"ם בד"ה ודאשתחית בחיי יונה, אלא דכתב, דהוה החידוש דאף על פי שלא הורמו כמי שהורמו דמיין]. ותירץ, דבריייתא משמע דאתי לאשמועינן דין בכור דנוטל פי שנים ולא מקרי ראוי, ואי איירי דכבר אתי לידי אביהן בטבליהו, ואתי לאשמועינן דזכי בהון אבוהון ואין הנותן יכול לחזור בו, דין זה אינו תלוי בכור, אלא בדין כהן.

כח) גמ', וקסבר מתנות שלא הורמו וכו'. הקשה בעליות דרבינו יונה, מאי שייך למימר לענין זרוע לחיים וקייבה כמי שהורמו, הא כיון שניכרים במקומם כמופרשים ועומדים דמי, דדוקא לגבי תרומות ומעשרות שייך למימר הכי, דכל זמן שלא קרא שם, אין חלק הכהן ניכר, ואין שם תרומה עליו אלא טבל. ולכך פירש, דשם מתנות עליהם אף על פי שלא הורמו, ומוקמינן לה כמו דאתו לידא דכהן, וזכה בהם, אבל אי לאו כמי שהורמו דמי, נהי דבמכירי כהונה הוי כמי שבאו ליד כהן, הא לא זכה בהם, כיון דאין שם מתנה עליהם, ואין נתינה מתקיימת בהם עד שיוורמו וינתנו לידו.

כט) גמ', שם. כתב הרש"ש, דמשמע, דאם כבר הורמו לא הוי רבותא כלל. והקשה, הא היא גופא דמכירי כהונה אף על גב דיכול לחזור, מכל מקום, כל כמה דלא הדר, מיקרי מוחזק, וכמו שכתבו התוס' בד"ה הכא במכירי. ותירץ, דאי לא אתי לאשמועינן אלא דין מכירי כהונה, מאי אריא דתני הזרוע וכו', ליתני תרומה ומעשר, אלא על כרחך דאתי לאשמועינן דמתנות שלא הורמו וכו', ודין זה שייך דוקא בזרוע, וכמו דכתבו התוס' בד"ה וקסבר מתנות.

ל) גמ', רועה באפר מיבעיא. ביאר המהרש"א (לקמן קכד.), דכוונת הגמרא, דמוחכרת ומושכרת דלאו ברשותא דידהו, הוי כרועה באפר דהוי ברשות דידהו, ומוחזק בשבחא דממילא ממש, דאי במוחכרת הוי ברשות דידהו, ודאי דלא היה נוטל פי שנים, כיון דהוי כמו בנו בתים, אלא משום דמוחכרת לאו ברשותן אשבת, אף על גב דלא הוי שבח ממילא ממש אלא רק על ידי בני אדם, וכמו דכתב [הרשב"ם לקמן קכד.] בד"ה אף מוחכרת], ואפילו הכי נוטל פי שנים, רועה באפר דהוי ממש ממילא מיבעיא. והמהרש"ל ביאר, דהא דאמרינן רועה באפר מיבעיא, היינו דלא גרע, אבל בודאי אין חילוק בין איתא ברשותא, לליתא גבי חלק בכור.

כא) גמ', וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי. כתב הר"ן בנדריים (פה.) ד"ה מה לי, דאף למאן דאמר מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמי, אין לישראל בזה כלום, למאן דאמר טובת הנאה אינה ממון. וביאר השערי יוסף (ש"ה פ"ו), דלכולי עלמא הוי ממון השבט, אלא דנחלקו אם יש בממון השבט גם ממון פרטי של כהן. אבל במנחת ברוך (דיני לולב סימן צו) כתב, דלמאן דאמר לאו כמי שהורמו דמי, אין בזה חלק לכהנים.

כב) גמ', מוקדשין לאו דיריה נינהו. פירש רשב"ם ד"ה מוקדשין, דלא קרינא בהו "בכל אשר ימצא לו". והקשה הקובץ שיעורים (אות שעג), דתיפוק ליה שאינו ממון ולא שייך בהם ירושה כלל, אפילו לחלק הפשיטות. וכתב דלדעת התורת כהנים (בחוקותי פרשתא ח פ"ב אות י'), דמעשר שני אף דהוי ממון גבוה, היורש מוסיף חומש כבעלים, דשייך בו ירושה, והווי בעלים על הממון גבוה, יש להסתפק אם נימא כן נמי במוקדשים, דאף דממון גבוה הוא, נחשב לבעלים עליהם. וכתב, דלפי זה, מה דאינו יכול למכור, היינו משום דאין לו בו דין ממון, ומכירה לא שייכא אלא בדין ממון. אלא דהקשה, אם כן מאי טעמא יכול להקדיש. אמנם לפי מה שכתב בחידושי הגרי"ז (זבחים ו.) דמעשר שני אף דהוי ממון גבוה, הרי הוא בעלים עליהם, ומה דאין יכול למכור, הוא משום דהקדושה שבו, אינה ניתנת למכירה, ולא משום חסרון בעלות, יוכל להקדיש. אמנם בפירוש הרשב"ד לתורת כהנים (שם) מבואר, דהא דהבן מוסיף חומש, לא הוי מדין ירושה, אלא גזירת הכתוב דהבן כאביו.

כג) גמ', בקדשים קלים ואלובא דרבי יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הוא. כתב הרשב"ם ד"ה מוקדשין, דהיינו דווקא מחיים אבל לאחר שחיטה לא. וכן שיטת רש"י קדושין (נב:) ד"ה כו, אבל שיטת תוס' בבא קמא (יב:) ד"ה ומחיים, דאף לאחר שחיטה הוי ממון בעלים.

כד) גמ', או שהיתה רועה באפר וילדה. כתב בעליות דרבינו יונה, ד"וילדה" קאי אכולה מילתא, כלומר, הניח להם אביהן פרה מוחכרת או מושכרת וילדה, או שהיתה רועה באפר וילדה, בכור נוטל פי שנים בולד, וקל וחומר דנוטל בשבח גוף הפרה.

כה) רשב"ם ד"ה מושכרת, בדבר קצוב עד זמן פלוני. הקשה הלחם משנה (פ"ג מנחלות ה"ב), אמאי נוטל בה בכור פי שנים, הא כיון דמושכרת עד זמן פלוני, ושכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, הוי ראוי. ותירץ, דאנן קיימא לן דשכירות ישנה מתחילה ועד סוף. ועוד כתב, דכיון דשכרה בחיי אביו, לא מיקרי ראוי.

כו) גמ', אי דלא אתי לידא דאבוהון ראוי הוא. הר"י מיגש מחק האי גירסא, משום דלא מיקרי ראוי אלא במה שבא אליהם לאחר מיתת אביהם מכח אביהם, והכא הא לא נטלו כלום במתנות אלו מכח אביהן אלא מחמת עצמן, והווי נכסים של עצמן. ולכך גרס, אי דלא אתי לידא דאבוהון "אמאי",

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היוממי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היוממי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"כ פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>